

ZAKLJUČNA RIJEČ

Došli smo do zaključka Tjedna.

Svoju duboku zahvalnost najprije iskazujemo Bogu, ocu Gospodinu našega Isusa Krista, koji nas je u Kristu i u Duhu Svetome sakupio, vodio, rasvjetljivao da bolje proniknemo otajstvo sakramenta ženidbe.

Zahvaljujem iskreno svima koji su na bilo koji način pomogli i doprinijeli da se ovaj Tjedan odvija uspješno i korisno. Zahvaljujem domaćinu, p. rektoru, i upravi Dječačkog sjemeništa, časnim sestrama, tehničkom osoblju, čistačicama i vrtarima za njihove tako korisne usluge.

Zahvaljujem odboru Tjedna koji je razradio temu Tjedna, predavačima i voditeljima grupa i njihovim pomoćnicima, posebno tajniku Tjedna dr. A. Rebiću koji je ponio *onus diei*, teret dana, za njegovo velikodušno zauzimanje za sve ono što prethodi Tjednu kao i za njegov predani rad za vrijeme Tjedna. Zahvaljujem i sestri Margareti, tajnici fakulteta, za njen tihi rad.

Zahvaljujem zboru Muzičkog instituta koji je svojim liturgijskim pjevanjem uzveličao dano euharistijsko slavlje u ova tri dana.

Zahvaljujem vama, braćo svećenici, na strpljivosti, radljivosti i zauzetosti u radu ovog Tjedna. Zahvaljujem redovničkim poglavarima, predstavnicima Prvostolnog zagrebačkog kaptola, sjemenišnim poglavarima, dragim gostima i promatračima.

Posebna topla zahvalnost g. nadbiskupu mjesne crkve, dr. Franji Kuhariću, za njegovu ohrabrujuću prisutnost na ovom Tjednu kao i za očinsku riječ koju nam je upravio prvog dana za vrijeme koncelebracije, besjedu meditativnu i proživljenu, kojom je usmjerio naše poglede u srž svih naših problema, gdje se jedino i nalaze rješenja. Zahvaljujem g. biskupu djakovačkom Ć. Kosu na prisutnosti i riječi koju nam je uputio svrativši pažnju na obiteljski apostolat. Zahvaljujem i nadbiskupu riječkom, msgr. J. Pavlišiću, na ustrajnosti do kraja i na toploj besjedi koju nam je upravio u jučerašnjoj koncelebraciji, istaknuvši lik i primjer svetog Pavla. Zahvaljujem i g. biskupu šibenskom, msgr. J. Arneriću, koji je radosno dijelio s nama ove dane muke i radosti, i g. biskupu M. Škvorcu. Ne smijem propustiti zahvalu i msgr. Petru Perkoliću, novoimenovanom nadbiskupu koadjutoru s pravom nasljedstva u Baru, koji je nečujno i nezapaženo unišao u Tjedan i s nama se rado zadržao. Čestitamo.

Teško je odvagnuti uspjeh ovog Tjedna. Nastojali smo da budemo vjerni propisu Statuta Fakulteta da »prikladnije i svrsishodnije iznesemo svetu disciplinu, primijenimo je kako u duhovnom i religioznom

životu tako i u pastoralnoj djelatnosti.« (čl. 5 § 1. 3). Pokušali smo da sakrament ženidbe osvijetlimo s raznih stajališta. Možda se nekima čini da je naglasak više bio teološki nego pastoralni. Moramo se prisjetiti da ovo nije čisto pastoralni susret svećenika, neka izmjena misli i iskustva, iznošenje teškoća i problema. Tjedan pripravlja Teološki fakultet, s ciljem da se svećenicima pruži mogućnost upoznavanja s novim postkoncilskim teološkim dostignućima i stremljenjima, da tako upotpune svoje teološko znanje koje su na fakultetu stekli u vrijeme svojih studija. Ali danas je teološki studij sav usmjeren pastoralu. Tako i ova predavanja nisu bila neka apstraktna, bezživotna teološka razmatranja, nego je u svima naglašena konkretna životna važnost biblijsko-teoloških studija. Bez biblijsko-teološke podloge tapkali bi po tami i eventualni zaključci bili bi nepotpuni, neodređeni, slučajni. Ovaj Tjedan sigurno doprinosi permanentnom obrazovanju klera, što Crkva toliko naglašava i što je zahtjev današnjeg trenutka.

Ako napravimo letimični presjek kroz predavanja, možemo uočiti da nas ona najprije uvode u otajstvo Božje objave. Dr Dugandžić svojim predavanjem »Ženidba u svjetlu Svetog pisma Starog i Novog zavjeta« pružio je biblijsku podlogu za daljnje razmatranje. Iako Biblija ne pruža razrađenu teologiju ženidbe, niti daje gotove odgovore našim vrućim pitanjima o sakramentu ženidbe, ipak je ženidba duboko ukorijenjena u Bibliji. Biblijska nam objava omogućuje, uz predaju, da razradimo teologiju braka i dobijemo odgovore na naša pitanja. Stari zavjet je desakralizirao i demitizirao ženidbu, gleda na spolnost i ženidbu kao stvorenu datost i naglašuje monogamnu i neraskidivu ženidbu kao Božju stvoriteljsku volju. Ovaj ideal nije ostvaren u potpunosti u SZ. Proroci su produbili otajstvo ženidbe. Oni vide u njoj ne neki uobičajni ugovor, nego *berith-savez ljubavi*, znak Božje ljubavi prema izabranom narodu. Isus ne nadopunja židovski ženidbeni zakon, nego donosi nešto posve novo za nova, eshatološka vremena: objavljuje izvornu Božju volju s obzirom na ženidbu, zabranjuje svaku rastavu braka i uzdiže ženidbu na sakrament vjere, da bude znak i oruđe spasenja, znak ljubavi Krista prema Crkvi.

P. Duda je dopunio ovo razmatranje. Odveo nas je u dubine Pavlove misli 1 Kor. 7. Govorio je o tome kako treba vrednovati ženidbu i bezbračnost u ovom povlaštenom eshatološkom kairosu. U Novom zavjetu moguće je govoriti, kako nas uči Apostol, o ženidbi a da ne govorimo o bezbračnosti-posvećenom djevičanstvu. Jedno drugo uzajamno upotpunjuje. Kršćanska ženidba je znak pripadnosti Crkve Kristu, a djevičanstvo ostvaruje taj znak neposrednom, posvemašnjom pripadnošću Kristu.

Dr Kožul teološki je osvijetlio sakrament ženidbe u svjetlu II. vaticanskog sabora na kojem se više ne spominje ženidba kao *ugovor-contractus*, nego kao *foedus-savez-berith*. Tako se temeljitije shvaća da ženidba nije neki ugovor, nego zaista savez ljubavi, koja odražava i iz koje se prelijeva Božja ljubav prema čovječanstvu.

Dr Bajsić nas je izveo iz biblijsko-teoloških razmatranja na konkretnu ovozemnu stvarnost sadašnjeg trenutka i pokazao kako ovo urbanističko tehničarstvo djeluje kobno na obitelj, dezintegrirajući je i raz-

rajući. Kako se u tom društvu snaći? Dr Fuček iznosi moralne poteškoće, stavljajući naglasak na to da je obitelj *savez ljubavi* — *foedus dilectionis*, savez odgovorne bračne ljubavi. Dr Blažević ukazao je na problem mješovitih ženidbi i pokušao dati neke smjernice. Dr Valković dodirnuo je zaista vruće pitanje »neuspjele« ženidbe, tj. rastavljenih i civilno vjenčanih. Dr Biškup je dopunio predavanje s obzirom na danas veoma aktualno pitanje o nezakonitost i vanbračnoj djeci.

Dr Berljak nas je upoznao s novim smjernicama u kanonskom pravu o valoriziranju ljubavi, o ljudskom, jednostavnijem pristupu vjernika. Kod svega ipak treba poštivati pravdu, pozivajući se na Pavla VI: »Ljubav bez pravde ne može postojati«. Njegovo je predavanje dopunio svojim koreferatom o braku u našem civilnom zakonodavstvu mr Večković.

Dragocjen je i liturgijski doprinos dr Zagorca, o obredu braka kroz vjekove i, posebno, danas. Pastoralnu dimenziju braka razradio je P. Bono Šagi. Patriistički vid kršćanskog braka iznio je dr Šagi-Bunić.

Značajne doprinose s društvene strane dali su nam V. Majstorović u predavanju »Brakovi bez djece« i Jelena Brajša s »Posvojenom djecom«, danas tako važnim problemom. Dragocjeni su doprinosi stručnjaka liječnika dr Tomašića o bračnim savjetovaništima, psihopedagoga N. N. o psihopedagoškim aspektima ženidbe, gđe A. Beluhan o djelovanju zavoda za zaštitu majki i djece. V. Frkin svojim priopćenjem o bračnim vikendima ukazuje na mogućnost uspješne pomoći današnjim tako rastrganim obiteljima.

Protojerej Jovan Nikolić iznio je u priopćenju stav pravoslavne Crkve u nas s obzirom na raskidivost braka, a g. biskup dr Tomislav Jablanović iznio je značajke s obzirom na brak u islamu.

Mogli bismo donekle sažeti misli koje su posebno naglašene na ovom Tjednu:

Brak treba vrednovati ne kao *contractus-ugovor* nego kao *foedus savez-berith*. Pozvane na brak treba upućivati u temeljni smisao braka kao zajednice *ljubavi-agape* i valorizirati bračnu *ljubav-agape*.

Postoji kriza braka. Ali nju treba rješavati u cjelokupnom kršćanskom životu. Kršćanska ženidba je u krizi jer je u krizi kršćanski život.

Sakrament ženidbe je sakrament vjere. Vjera je bitna u sklapanju ovog sakramenta. Zato treba u pouci o braku veću pažnju posvetiti pouci u vjeri i usmjeriti pripravu na ono bitno.

Treba oživjeti obiteljski apostolat i pronalaziti načine kako bi katolička obitelj postala zaista crkva u malom, domaća crkva, znak ljubavi Krista prema Crkvi i oruđe spasenja.

Ne smijemo zaboraviti sakramentalnost ženidbe. I u sakramentu ženidbe ostvaruje se pashalni misterij, muka i smrt, ali i uskrsnuće i život. Potrebno je i ovaj sakrament promatrati i živjeti kroz sablazan i ludost Krista Raspetoga, sa sviješću da se samo u pashalnom misteriju otkriva sakrament ženidbe kao Božja sila i Božja mudrost.

Nedostataka ima kao i u svakom ljudskom djelu. Manjak je i u tome što nisu sve teme zahvaćene, što su neke više teoretski nego praktički

iznesene, tj. više teološki a manje pastoralno. Manjak se osjećao i u slabom odazivu slušača da surađuju u radnim grupama.

Ni ovdje ni u radnim grupama nije iskrsla nijedna tema koja bi se preporučila za slijedeći Teološko-pastoralni tjedan. To je znak da izbor prepuštate Fakultetu. Bit ćemo zahvalni ako naknadno, usmeno ili pismeno, predložite neke teme na razmatranje.

Vjerujemo da je ovaj Tjedan bio jedan prolaz Kristov, da je Isus Krist ubacio svoje dobro sjeme u naše duše. Molimo Duha Svetoga neka toplinom i svjetlom svojim učini da izraste posijano sjeme i donese obilne blagotvorne plodove.

Hvala!

Molim g. nadbiskupa, dr Franju Kuharića, da nam podijeli svoj pastirski blagoslov.

Dr Celectin Tomić